

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Temat rozprawy doktorskiej: *Rola i zadania instytucji działających na rzecz osób starszych w środowisku lokalnym na przykładzie Gminy Kraków. Aspekt teoretyczno-empiryczny.*

Słowa kluczowe: starość, senior, rodzina, instytucje działające na rzecz osób starszych, polityka społeczna, środowisko lokalne, wsparcie seniorów

Wzrost liczby osób starszych, w ogólnej strukturze społecznej, bezpośrednio przyczynił się do wzmożonego zainteresowania tą grupą wiekową. Na przestrzeni lat, znacznie została poszerzona oferta zajęć aktywizujących, edukacyjnych, integrujących, uspołeczniających dedykowana osobom w wieku senioralnym.

W dysertacji przedmiotem badań uczyniono instytucje działające na rzecz osób starszych. Badaną grupę stanowiła kadra instytucjonalnych form wsparcia działających na terenie Gminy Miejskiej Kraków. Za cel prowadzonych badań naukowych przyjęto poznanie i określenie jaka jest rola oraz jakie są zadania instytucji działających w środowisku lokalnym na rzecz osób starszych w kontekście ich potrzeb. W pracy wskazano także na cel praktyczny jakim jest określenie działań wzmacniających dotychczasowe działania podejmowane przez instytucje działające na rzecz osób starszych w środowisku lokalnym w odniesieniu do aktualnej diagnozy ich potrzeb, a tym samym określenie aktualnej oferty tych instytucji.

W prowadzonych badaniach skoncentrowano się na problemie głównym, który brzmiał: *Jakie są role i zadania instytucji działających na rzecz osób starszych w środowisku lokalnym w percepcji ich pracowników?* Doprecyzowanie problemu głównego stanowią problemy szczegółowe, zawarte w formie następujących pytań:

- *Jaką rolę pełnią instytucje środowiska lokalnego w odniesieniu do potrzeb osób starszych?*
- *Jakie zadania podejmują instytucje wspierające osoby starsze w środowisku lokalnym?*
- *W jakim stopniu instytucje wspierające osoby starsze zaspokajają ich potrzeby?*
- *W jakim zakresie rodzina udziela wsparcia osobom starszym?*

Badania, z racji sytuacji epidemiologicznej, przeprowadzono w paradygmacie jakościowym z wykorzystaniem metody analizy dokumentów oraz wywiadu.

W dysertacji skoncentrowano się na roli i zadaniach instytucjonalnych form wsparcia osób starszych na terenie Gminy Kraków. Rozważania teoretyczne oraz analiza wyników badań własnych prowadzą do wniosku, iż instytucjonalne formy opieki, stanowią znaczący element środowiska lokalnego, który warunkuje odczuwaną jakość życia adresatów. Poprzez swoją działalność placówki różnego typu umożliwiają swoim mieszkańcom/uczestnikom

partycypację społeczną, tym samym przyczyniając się do zaspakajania licznych potrzeb. W przeprowadzonych badaniach, zauważalne są różnice w funkcjonowaniu, oddziaływaniu na seniora, zaspakajania potrzeb, w zależności od typu placówki. W pierwszej kolejności, domy pomocy społecznej, koncentrują się na zaspakajaniu potrzeb bytowych. W katalog tych potrzeb można zaliczyć potrzeby pokarmowe, mieszkaniowe, odzieżowe, zdrowotne, lokomocyjne i bezpieczeństwa. Drugim rodzajem potrzeb, które w percepcji badanych są zaspakajane w domach, to potrzeby społeczne takie jak potrzeba przynależności do grupy, potrzeba uznania społecznego, potrzeba integracji. Placówki wsparcia całodobowego dbają także o zaspokojenie potrzeb związanych z indywidualnym rozwojem, utrzymaniem kontaktów z bliskimi seniora. Badani pracownicy, zauważają iż problematyczne w ramach funkcjonowania placówek całodobowych, jest zaspokajanie potrzeby niezależności i samodzielności.

Placówki wsparcia dziennego, w percepcji badanych, koncentrują się na zaspakajaniu potrzeb związanych z integracją, przynależnością, aktywizowaniem, edukacją w okresie starości, uznaniem społecznym a także jak najdłuższym utrzymaniem samodzielności podopiecznych. Respondenci, mocno podkreślają rolę różnych form aktywizacji, która pozwala wykonywać seniorom społecznie użyteczne zajęcia tym samym wpływając na odczuwaną satysfakcję życiową jednostek. Nie bez znaczenia na zakres zaspakajanych potrzeb, w placówkach wsparcia dziennego, jest stan zdrowia i stopień samodzielności uczestników. W odróżnieniu do placówek wsparcia całodobowego, uczestnikami są osoby samodzielne, niezależne, korzystające z pomocy i wsparcia rodzinny lub środowiska w małym zakresie, posiadające zadawalający poziom zdrowia, który umożliwia im partycypację i aktywizację społeczną. W otrzymanych wynikach badań własnych, dużą rolę w sprawowaniu opieki nad seniorami, przypisuje się rodzinom.

W percepcji badanych, rodziny powinny stanowić pierwsze, podstawowe środowisko udzielające seniorowi pomocy, jednak zakres udzielanego wsparcia determinowany jest paletą różnorodnych czynników. W katalog barier, które mogą utrudniać rodzinie realizowanie funkcji opiekuńczej wobec najstarszych krewnych, respondenci zaliczyli: warunki lokalowe, problemy finansowe i rodzinne, negatywne uwarunkowania życia rodzinnego, samotne zamieszkiwanie, presja środowiska, migracje zawodowe młodszych pokoleń, niewystarczający poziom wsparcia ze strony środowiska i instytucji, które mogłoby ułatwić rodzinie sprawowanie opieki. Respondenci, zauważają także, iż pewnego rodzaju przeszkodę może stanowić złe funkcjonowanie instytucji pomocowych. W toku przeprowadzonych badań, na każdym etapie pojawiały się wskazania świadczące, iż obecny system opieki

wytchnieniowej dla nieformalnych opiekunów osób niesamodzielnych, jest niewystarczający co zniechęca rodziny do angażowania się w opiekę i pomoc. Pomimo iż ta najmniejsza grupa społeczna, powinna stanowić podstawę zaspakajania potrzeb seniorów, często ciężar odpowiedzialności jest przerzucany na formalny system wsparcia. Jak wskazują otrzymane wyniki, wsparcie seniorów którzy prezentują dobry stan zdrowia, jest łatwiejsze dla rodzin i częściej podejmowane niż w stosunku do seniorów przeżywających starość patologiczną. Obok stanu zdrowia, duże znaczenie dla rodziny w aspekcie podjęcia opieki nad seniorem, ma działalność instytucji pomocowych w środowisku lokalnym, pozytywne uwarunkowania życia rodzinnego, dostępność do programów i świadczeń pomocowych, dostępność do opieki wytchnieniowej, status materialno-ekonomiczny a także miejsce zamieszkania.

W dysertacji skoncentrowano się także, na obszarach, które w percepcji badanych, powinny zostać usprawnione w działających placówkach. Jak wskazują wyniki, respondenci zauważają potrzebę zwiększenia placówek wspierających w środowisku lokalnym, ze szczególnym uwzględnieniem form dziennych, które umożliwią jednostce przebywanie w rodzinie z drugiej zaś strony przyczynią się do odciążenia opiekunów nieformalnych. Badani widzą także potrzebę przeprowadzenia zmian, w całym systemie, jak choćby ograniczenie do minimum drogi urzędniczej w celu skorzystania z oferty pomocowej, rozbudowę systemu opieki wytchnieniowej, podnoszenie kwalifikacji kadry placówek ze szczególnym uwzględnieniem nowych metod i technik pracy z seniorem starzejącym się w sposób patologiczny. Wśród wypowiedzi pojawiły się także takie, które podkreślają zbyt małe wynagrodzenie dla pracowników instytucjonalnych form wsparcia seniorów, niskie finansowanie placówki, co odbija się w dostępności ale także zakresie realizowanych zadań.

Na podstawie przeprowadzonych badań własnych zostały stworzone postulaty praktyczne które znajdują odzwierciedleni uzyskanych wyników:

Postulat 1: Gmina Miejska Kraków posiada rozbudowany system wsparcia i opieki nad osobami starszymi. Jednak w środowiskach lokalnych brakuje specjalistycznych placówek wsparcia dziennego, które mogły by stanowić pewnego rodzaju „łącznik” pomiędzy opieką nieformalną jak i formalną. Zwiększenie ilości placówek tego typu, pozwoliłoby na partycypację społeczną seniorów z polipatologią oraz odciążęło środowisko rodzinnego, które pozostawało by podstawowym środowiskiem wspierającym.

Postulat 2: Należy podjąć działania promocyjne, edukacyjne, które zniwelują negatywny obraz placówek wsparcia całodobowego w środowisku lokalnym.

Postulat 3: Należy zwiększyć zakres programów skoncentrowanych na opiekunach nieformalnych, z uwzględnieniem opieki wyręczającej. Rozwój opieki wyręczającej,

zwiększenie dostępności, rozszerzenie zakresu pozytywnie wpłynie na zaangażowanie rodziny w sprawowanie opieki nad chorym seniorem. Co bezpośrednio przyczyni się do współdziałania systemu opieki nieformalnej i formalnej.

Postulat 4: Jak wynika z dokonanych analiz, należy podjąć działania systemowe, które uregulują sytuację opiekunów nieformalnych z drugiej zaś strony, niejako zobowiążą krewnych do angażowania się w opiekę nad seniorem, nawet w momencie gdy przebywa on w placówce wsparcia całodobowego.

Postulat 5: Rozwiązaniem, które bezpośrednio przełoży się na funkcjonowanie osób starszych w społeczeństwie, jest zwiększenie zadań ukierunkowanych na wychowanie ku, przez i do starości. Gmina Kraków, realizuje liczne przedsięwzięcia z tego zakresu, niemniej jak pokazują wyniki badań własnych, wystąpienie pandemii przyczyniło się do ich zaniechania co w konsekwencji doprowadziło do pewnego rodzaju stagnacji.

Postulat 6: Sytuacja związana z pandemią, ograniczyła lub całkowicie zamknęła placówki wsparcia instytucjonalnego. Sytuacja ta spowodowała, znaczne obniżenie jakości życia osób starszych oraz to częściowego wyizolowania ich z życia społecznego a co z tym związane obniżeniem jakości życia. W działaniach perspektywicznych, zarówno na szczeblu centralnym jak i lokalnym, muszą zostać przyjęte rozwiązania na wypadek nagłych sytuacji kryzysowych, które w warunkach ograniczonych możliwości, pozwolą na konstruktywne i wartościowe wspieranie seniorów na różnych płaszczyznach.

Postulat 7: zwiększenie ilości placówek wsparcia dziennego, deinstytucjonalizacja placówek opieki całodobowej.

Zaprezentowane postulaty stanowią wskazówki zarówno placówek wspierających jak i instytucji bezpośrednio odpowiedzialnych za kreowanie aktywnej polityki senioralnej na szczeblu lokalnym, regionalnym ale i centralnym.

Niniejsza dysertacja stawowi podstawę do dalszych rozważań i podjęcie dyskursu naukowego w obrębie funkcjonowanie nieformalnego i formalnego systemu wsparcia w aspekcie starzenia się społeczeństw. Jak pokazały uzyskane wyniki badań własnych, istnieje wiele obszarów które wymagają naukowej penetracji, w celu lepszego i pełniejszego zobrazowania omawianej problematyki.

Kraków, 15.06.2022 r.